

25/03/2020

Noves teories al voltant dels caps tallats ibers: les víctimes també eren dones

Els pobles ibers (segles VI-II a. C.) cremaven els seus difunts. Per això, els estudis d'antropologia física de les seves restes són escassos i, com a tal, d'un gran valor. En aquest estudi dues investigadores de la UAB i del MAC han fet una anàlisi exhaustiva de les restes de cranis enclavats del jaciment del Puig Castellar de Santa Coloma de Gramenet, conservats al Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC). Es van trobar a principis del segle passat, però només havien estat estudiats molt succintament fins ara. El treball aporta nous resultats significatius per caracteritzar les conegudes, gràcies a les fonts clàssiques, poblacions iberes. A més, el fet que dos dels cranis pertanyin a dones i un altre

ria que assigna els caps enclavats exclusivament a guerrers vençuts en la batalla.

L'any 1904 van tenir lloc les primeres troballes de caps tallats a El Puig Castellar de Santa Coloma de Gramenet (Barcelona), un assentament iber fortificat, que va ser ocupat entre els segles V i II a. C. L'excavació del lloc, conegut popularment com a Turó del Pollo, la va fer Ferran de Sagarra i de Císcar (1853-1939), advocat, historiador i propietari dels terrenys, i va

significar l'inici d'aquesta mena de descobertes a Catalunya, que han permès conèixer millor les poblacions indígenes del nord-est peninsular.

El conjunt, actualment dipositat a la seu central del Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC), a Barcelona, està format per un crani sencer amb un clau de ferro de més de 20 centímetres de llarg, un altre crani foradat i fragments que l'historiador va assignar a 5 individus. Les característiques i la ubicació de les restes i el coneixement dels texts clàssics van portar Sagarra a afirmar que eren trofeus bèl·lics, evidències d'un ritual guerrer de les poblacions celtes, que consistia en exposar públicament prop de la porta del poblat els caps tallats dels enemics caiguts en la batalla enclavats en una estaca. Sagarra va ser pioner en utilitzar aquest argument, sustentat temps després per altres arqueòlegs europeus.

Des de la seva descoberta, només una mínima part d'aquestes restes s'han donat a conèixer breument i no va ser fins l'any 2005 que es van estudiar exhaustivament les característiques morfològiques del crani principal i es va confirmar que era una dona. En mancava, doncs, un estudi específic i exhaustiu de la resta del conjunt, que han fet ara Eulàlia Subirà, de la UAB, i M. Carme Rovira, del MAC. Les investigadores han dut a terme en aquest treball un estudi antropològic, que ha comprès la descripció, determinació d'edat i sexe i estudi patològic i de marques. També n'han realitzat la comparació amb les restes del poblat iber d'Ullastret (Girona).

Els resultats amplien significativament el nombre d'individus de 5 a 12: dos cranis enclavats amb signes de manipulació i diversos fragments cranials i mandibulars amb evidències de lesions per arma blanca. Els caps dels individus van ser manipulats molt poc temps després de morir per tal de poder-los enclavar i evitar el seu trencament (separació del cap de la resta del cos, aixecament del cuir cabellut, tractament previ de les parts toves i l'os, fixació del cap i perforació). Aquest fet denota els coneixements anatòmics dels qui van practicar aquestes operacions, que van usar utilitatge particular, com petits elements de subjecció i claus més grans que els usats en les construccions de l'època.

Una de les principals diferències trobades entre les poblacions iberes de Puig Castellar i Ullastret és la major prevalença d'una forma lleu d'osteoporosi a la cavitat dels ulls (*cribra orbitalia*) entre el primer grup que podria associar-se a dèficit nutricional o algun procés infecció crònic.

L'altra, tant o més important, és la major diversitat del grup demogràfic al jaciment de Santa Coloma, amb individus més joves (fins a 15 anys) i presència femenina, que no hi és a Ullastret. Les dues dones identificades eren adultes: una d'elles, el crani més conegut, tenia entre 30 i 40 anys quan va morir. L'altra, més jove, tenia entre 17 i 25.

El fet que entre els caps enclavats de Puig Castellar hi hagi dones i individus tan joves i no hi hagi cap menció en les fonts clàssiques sobre la seva presència en la batalla porta a les investigadores a reformular la teoria generalitzada fins ara que els caps tallats de l'Edat de Ferro eren trofeus del camp de batalla. I apunten que la seva presència podria deure's a les ràtzies pròpies dels ibers, un tipus d'atac ràpid, violent i per sorpresa que practicaven entre comunitats per apropiar-se dels bens i possiblement també d'individus. Els caps de les víctimes s'haurien exhibit sense diferenciar-los per edat o sexe, com a signe de valentia i orgull per part dels vencedors.

Eulàlia Subirà (1), M. Carme Rovira (2)

(1) Departament de Biologia Animal, de Biologia Vegetal i d'Ecologia
Universitat Autònoma de Barcelona

(2) Museu d'Arqueologia de Catalunya

Eulalia.Subira@uab.cat; crovirah@gencat.cat

Referències

M. Eulàlia Subirà y M. Carme Rovira Hortalà. **Las “cabezas cortadas” del poblado ibérico del Puig Castellar (Santa Coloma de Gramenet, Barcelona). Datos para una reinterpretación.** *Trabajos de Prehistoria* 76, N.º 2, 2019. <https://doi.org/10.3989/tp.2019.12238>

[View low-bandwidth version](#)